

Input VGS en VBSO t.b.v. verkenning Onderwijsraad naar inrichting stelsel

Aanleiding

Op verzoek van de Eerste Kamer buigt de [Onderwijsraad](#) zich in een verkenning over de vraag: Welke inrichting van het stelsel van primair, voortgezet en vervolgonderwijs waarborgt goed onderwijs voor iedereen?

Deelvragen zijn:

- Welke problemen in en rond het onderwijs komen (mede) voort uit hoe ons onderwijsstelsel is ingericht?
- Wat zijn mogelijke oplossingen voor deze problemen?
- Wat vraagt dit van wie?

In reactie op deze vragen willen VGS en VBSO namens en na raadpleging van hun achterban het volgende aan de Onderwijsraad meegeven:

1

Gemeenschapszin

Een school is een leer- en leefgemeenschap die betrokken is op de vorming van kinderen en jonge mensen. Hoe sterker die gemeenschap en de gemeenschapszin, hoe beter veel problemen kunnen worden voorkomen of opgelost: staan alle neuzen grosso modo dezelfde kant op? Zijn we allemaal op elkaar betrokken? Hebben we dezelfde waarden, dezelfde doelen voor ogen? Delen we de visie en missie? Werken we samen?

Bestuurders hebben een grote verantwoordelijkheid in het bevorderen van die gemeenschapszin op hun scho(o)l(en). Wij geloven dat het bevorderlijk is voor het functioneren van ons stelsel als geheel als daarbinnen scholen fungeren als levendige, van onderaf opgebouwde en gedragen gemeenschappen. Dat laat zich niet vanuit Den Haag afdwingen. Daarom stimuleren wij als koepelorganisaties de bestuurders van de bij ons aangesloten scholen (en anderen op school) om te werken aan een cultuur van gemeenschappelijkheid op school. In die zin voelen we ons gesterkt door het coalitieakkoord, waarin staat: “Want scholen zijn meer dan plekken van onderwijs – het zijn gemeenschappen en ankerpunten in de buurt.”

Vrijheid van onderwijs

Als het gaat over de *inrichting* van ons stelsel, denken wij meteen aan de *vrijheid van inrichting*, als onderdeel van artikel 23 GW. De Onderwijsraad heeft in haar notitie [Onderwijsvrijheid én overheidszorg](#) terecht gesteld dat er een preciaire balans is tussen enerzijds de ‘aanhoudende zorg der regering’ voor ons onderwijs(bestel) en anderzijds de vrijheid die er is t.a.v. stichting, richting en inrichting van scholen.

Deze verkenning willen wij allerm minst benutten om een ideologisch debat te starten of te voeden over artikel 23. Wel willen we nadrukkelijk meegeven om in de verkenning te zoeken naar een goed evenwicht tussen overheidsingrijpen (in het stelsel) en de verantwoordelijkheid van het maatschappelijk middenveld, i.c. schoolbesturen, om – samen – vorm te geven aan het stelsel. Het kan verleidelijk zijn om als overheid stevig(er) regie te nemen om stelselproblemen aan te pakken, maar op voorhand is allerm inst zeker dat dit positief uitpakt. Sterker nog: om problemen op te lossen is medewerking vanuit het veld een basisvoorwaarde. Wij hebben hoge verwachtingen van de goodwill en de creativiteit van betrokken bestuurders om lokaal en regionaal stelselproblemen aan te pakken en op te lossen. Stimuleer hen daarin, in plaats van hun verantwoordelijkheid naar Den Haag te halen en hen daardoor te ontmoedigen in actie te komen. En: áls overheidsingrijpen nodig zou zijn, maak dan aan voorkant aannemelijk dat dit effectief zal zijn en dat er geen andere mogelijkheden zijn bij het veld zelf om de gewenste doelen te bereiken.

Goed onderwijs is gebaat bij gemeenschapszin, een gezamenlijke visie door de school heen (daar zijn ook [empirische aanwijzingen](#) voor).

Zo'n pedagogische gemeenschap veronderstelt een duidelijke afbakening: dít is de organisatie, waar we met elkaar voor die kinderen werken. Daar is het bestuur eindverantwoordelijk voor. [Dr. Martijn Nolen](#) onderbouwt dit uitvoeriger. Daarbij is ook van belang dat organisaties voor bijzonder onderwijs géén publieke organisaties zijn, maar private organisaties met een publieke taak (zoals uiteengezet door [dr. Gijsbert Leertouwer](#)). Vanuit hun lokale maatschappelijke verworteling en (levensbeschouwelijke) visie geven zij onderwijs binnen de wettelijke kaders. En dat moet kunnen omdat de overheid in essentie niet geëquipeerd is om juridisch bindend te bepalen wat goed onderwijs is. Dat is een pedagogische en morele vraag.

Versnippering van bevoegdheden over overheid, regio's, besturen, schoolleiders moet dus worden voorkomen. Verantwoordelijkheid volgt bevoegdheid, dus die moet helder zijn. Onderwijsbeleid is ook maar zeer beperkt in terreinen te scheiden: huisvesting, financiën, ondersteuning, onderwijskwaliteit, personeelsbeleid grijpt allemaal in elkaar (zoals ook [Marlies Honingh](#) benoemt). Erkenning van de onderwijsorganisatie als pedagogische éénheid, met bijbehorende autonomie en eindverantwoordelijkheid van het bestuur, is het juridische basiskenmerk van het stelsel. Hoe verder een sturingsmodel zich van dit basiskenmerk af beweegt, hoe diffuser de verantwoordelijkheden worden én hoe minder ruimte er voor de pedagogische gedrevenheid overblijft.

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Laat ruimte voor diversiteit en dus (ook) voor kleine, identiteitsgebonden scholen. Artikel 23 is een artikel dat past bij de geschiedenis van Nederland.”

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Geef de inspectie niet steeds meer verplichtingen, maar zorg ervoor dat scholen zelf hun kwaliteitszorg op orde hebben via audits en andere vormen van kwaliteitsverbetering. Spreek dingen af met de sectoren.”

Rust in plaats van stelselverbouwingen

In 2022 benadrukten wij al namens onze achterban dat scholen vooral snakken naar [rust, reinheid en regelmaat](#) in plaats van naar voortdurende (stelsel)wijzigingen. Daar gaat vaak veel energie in zitten die niet direct rendeert op de werkvloer of onze leerlingen ten goede komt. Terwijl dáár de focus moet liggen: denk vanuit de leerling(en). Zowel vanuit het individu als vanuit het collectief: we gaan voor ieder kind tot het gaatje, maar daarbij wegen we wel steeds diens individuele belangen af tegen de belangen van anderen, van de klas bijvoorbeeld, of van de schoolgemeenschap.

In dit kader: het kabinet zet al jaren in op bevordering van regionale samenwerking. Daarbij willen we twee punten maken:

1. Schoolbesturen zijn *primair* verantwoordelijk voor hun eigen organisatie. Daarop worden ze ook aangesproken vanuit de overheid en door andere stakeholders. *Secundair* is hun (mede)verantwoordelijkheid voor goed onderwijs in de regio.
2. Maak van de onderwijsregio's geen (verkapte) vervanger van schoolbesturen door steeds meer taken en thema's naar de regio's te verschuiven.

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Concentreer alle activiteiten de komende tijd op een breed gedragen programma voor de versterking van de onderwijskwaliteit en veel minder op structuren. Ga als overheid niet op basis van incidenten aan het werk en beantwoordt niet elk incident met nieuwe regels. Pas de vorm van subsidiering aan op dit programma. Dus geen incidentele gelden beschikbaar stellen.”

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Minder regels, ruimte, autonomie en verantwoordingsplicht voor besturen/sector. Stimuleer in plaats van controle en versnippering (zie 4) in allerlei verplichtingen.”

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Stimuleer onderzoek en ontwikkeling; denk aan anders organiseren (i.v.m. krimp bijv.) in een school of in een regio.”

Toegankelijkheid stelsel

Wij vinden het belangrijk dat elk kind ergens naar school kan. Dit betekent voor ons overigens niet dat iedere school elk kind moet toelaten.

We steunen elke poging die wordt ondernomen om bijv. leerlingen die thuis zitten, toch een plek te geven in het (reguliere) onderwijs. Een mogelijk hulpmiddel daarbij is het leerrecht. Over de toegankelijkheid van ons stelsel i.c.m. een leerrecht, schreven we [het volgende](#): ‘Wat ons betreft, voegt het vastleggen van een leerrecht (...) juridisch gezien niets toe aan bestaande rechten. Het onderwijsstelsel als zodanig is al algemeen toegankelijk, ook voor kinderen met bijvoorbeeld een handicap of chronische ziekte. Bovendien is er een verplichting voor scholen en samenwerkingsverbanden om voor elk kind passend onderwijs te organiseren.’

Inclusief onderwijs

Evenals de [andere profielorganisaties](#) geloven in een onderwijsstelsel waarin alle kinderen samen leren leven en breed gevormd worden en iedereen welkom is ongeacht talent of beperking.

We steunen de beweging naar inclusiever onderwijs; waarbij aangetekend dat voor bepaalde leerlingen het gespecialiseerd onderwijs een betere (leer)omgeving biedt dan het regulier onderwijs.

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Onderzoek of de schotten tussen po, vo, mbo en jeugdzorg op een soepele manier kunnen worden ingericht. Ofwel: bekijk het gehele onderwijsstelsel en ga niet per onderdeel ingrepen doen. Voorkom ook versnippering: er is een onderwijsregio, een samenwerkingsverband, personele samenwerkingsverbanden, enz.”

Kansengelijkheid i.c.m. differentiatie en vroege selectie

De Onderwijsraad heeft er eerder voor [gepleit](#) om de onderwijsstructuur op de schop te nemen om kansengelijkheid te bevorderen. In onze inbreng hebben wij destijds gewezen op het idee van [de school als gemeenschap](#), als maatschappij in het klein. Op school en in de klas ontmoeten leerlingen elkaar en leren zij omgaan met verschillen. Wanneer elke leerling zijn of haar eigen geïndividualiseerde flexibele spoor volgt, waar blijft dan de onderlinge ontmoeting?

4

Ook toen wezen we niet zozeer op het belang van systeemoplossingen, maar vroegen we onder meer aandacht voor het pedagogisch perspectief: ‘Het onderwijs dient niet in de eerste plaats gericht te zijn op leerlingen zo prettig mogelijk door een door henzelf samengestelde schoolloopbaan te loodsen, maar – om onderwijspedagoog Gert Biesta aan te halen – op het opwekken bij leerlingen van een verlangen naar volwassenheid.’

Inzake kansengelijkheid hebben wij een [korte video](#) opgenomen met daarin de kern van ons standpunt. Zie ook het lemma over “Kansengelijkheid” op [deze pagina](#). Daarin stellen we onder meer:

‘Onderwijs geven we aan individuele kinderen, maar is altijd een groepsaangelegenheid. Hamvraag is: hoe bied ik goed onderwijs aan álle leerlingen, wat is goed voor iedereen? In scholieren met een achterstand moeten scholen extra investeren. Maar dat niet alleen: kansengelijkheid aanpakken, begint bij de leerling thuis. Prioriteit moet daarom zijn om ouders die dat nodig hebben, te ondersteunen in de (op)voeding van hun kinderen. Dat kan de overheid doen, maar ook de familie, kerk, buurt en verenigingen hebben een rol. Daag scholen daarom uit om de banden met ouders, kerken en andere stakeholders aan te halen.

Stimuleer, tot slot, (de vorming van) brede scholengemeenschappen met meerdere schoolsoorten en niveaus; leerlingen komen daar sneller leeftijdsgenoten met een andere achtergrond tegen. Bovendien is op- en afstromen daar gemakkelijker.’

Brede scholengemeenschappen

Alle reformatische VO-scholen zijn brede scholengemeenschappen: we ervaren dat leerlingen daarmee geholpen zijn. Het maakt op- of afstromen naar een passende plek makkelijker als die beweging binnen één school gemaakt kan worden. Meer info over onze zienwijze staat [hier](#).

Ouders

Als het over opvoeding en onderwijs gaat, richten velen hun focus (te) snel op scholen. Wij wijzen ook in dit verband graag op de primaire verantwoordelijkheid van ouders voor de opvoeding van kinderen. Wij kiezen er daarom liever voor om hen te helpen in hun opvoeding van (jonge) kinderen thuis, in plaats van in te zetten op het nóg eerder naar de vroeg en voorschoolse educatie halen van kinderen. Maak de rol van ouders t.o.v. het geïstitutionaliseerde onderwijs niet kleiner.

Stem vanuit het onderwijsveld:

“Stimuleer ook ouder- en leerlingbetrokkenheid zonder daar een controlemal van te maken. De MR is het enige gremium in de school waar je zonder profiel zitting in kunt nemen. Dat is niet wijs. Nog meer zeggenschap is niet de oplossing; je kunt wel besturen vragen de betrokkenheid te vergroten, te verantwoorden. Er zijn verschillende vormen te bedenken, waarbij het bestuur kan blijven besturen i.p.v. laveren tussen belangen door.”